

РОЗДІЛ 17

ГЕОГРАФІЯ США ГАВАЇ

Архіпелаг Гаваї – це низка островів та рифів, що аркоподібно простяглася в центральній частині Тихого океану на 3300 кілометрів у довжину. Він починається на сході найбільшим островом Гаваї і закінчується на заході, майже на міжнародній лінії зміни дат, маленьким островцем, що називається атол Куре. Більші або менші ділянки суші розташовані лише на 650 кілометрах, де, власне, і зосереджене все населення штату. Саме з цими островами перш за все і асоціюється назва Гаваї.

Вісім найбільших островів Гавайського архіпелагу – Овагу, Гаваї, Мауї, Кауї, Лоні, Молокі, Нігау та Каголаве – обіймають 99 відсотків території штату, тут же зосереджене мало не все без винятку його населення. Територія острова Гаваї – 8150 квадратних кілометрів – становить майже дві третини від загальної площі штату, тому його ще часто називають Великий острів. Найменший острів Каголаве незаселений і має площу лише 125 квадратних кілометрів.

РОЗМІЩЕННЯ ТА ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Гаваї містяться практично в центрі Тихого океану. Столиця штату – місто Гонолулу – лежить на 3850 кілометрів західніше від Сан-Франциско, штат Каліфорнія, на 6500 кілометрів на схід від Токіо – столиці Японії і майже за 7300 кілометрів на північний схід від узбережжя Австралії. Все це дає підстави говорити про надзвичайну ізольованість островів, з якою було покінчено лише кілька століть тому. Але як тільки країни тихоокеанського басейну почали активно спілкуватися одна з іншою і використовувати багатства Тихого океану, ці острови стали одним із найважливіших центрів їхнього спілкування та взаємодії.

Загалом, Гавайські острови – це низка великих вулканів. Дно океану в цьому регіоні перебуває на глибині 4000–5000 метрів від рівня світового океану. Отже, для того, щоб подолати ці глибини, вулкани мали б піднятися над поверхнею дна на 5 кілометрів у висоту.

Острови утворилися – цей процес почасти триває і понині – не за рахунок вибухової вулканічної активності, коли з жерла вулкану на велику відстань викидаються тонни розжареної речовини, хоча такі вулкани також існують на цих островах і вулкан Даймонд Хед (Діамантова Голова), що здіймається над Гонолулу, має кратер близько 240 метрів

у діаметрі. Проте більш звичними є вулкани, що виникли в результаті поступового витискання лави, шари якої лягали один на другий. Як правило, вулкани, що утворилися таким чином, мають куполоподібну форму і хвилясті пологі схили, а не стрімкі скелясті урвища.

Кілька вулканів Великого острова залишаються і досі активними. Вулкан Мауна Лоа викидає лаву в середньому раз на чотири роки, і ця вулканічна активність становить постійну загрозу для Гіло – найбільшого міста на цьому острові. Під час виверження 1950 року гаряча лава вкрила територію майже 100 квадратних кілометрів. Інший вулкан, Кілауа, також майже постійно активний, але виверження лави тут відбувається, як правило, раз на сім років. У 1960 році відбулося чергове виверження, під час якого розпечена лава вкрила територію приблизно 10 квадратних кілометрів, а до території острова додалося ще 260 гектарів суші.

Рельєф Гавайських островів дуже нерівний, тут багато різких і великих перепадів у висотах урвищ та стрімких схилів. Такий рельєф склався внаслідок дії повітряної та водної ерозії на вулканічну поверхню. Скелі на узбережжі моря, порізані морськими хвилями, формують подекуди мальовничі пейзажі. Така скеля на острові Молокі здіймається на висоту понад 1150 метрів над рівнем моря і є однією з найвищих у світі, інша скеля на острові Кауї також дуже висока – вона здіймається на 600 метрів над рівнем моря. Деякі невеликі струмки на північно-східному узбережжі Великого острова просто падають в океан з таких скель.

Струмки та потоки подекуди досить істотно порушують поверхню лави. Каньйони буквально обплутують куполоподібні вулкани. Так глибина каньйона Віаме на острові Кауї сягає 800 метрів. Тому водоспади по кілька сотень метрів на островах архіпелагу не рідкість. Район Палі на острові Овагу – це низка високих скель, звідки беруть свій початок річки, які потім розмивають схили з різних боків острова. Ті, що течуть на схід, вже розмили пасма, які відділяли їх одну від одної і від широкої низовини, а ті, що прямують на захід, протікають у глибоких окремих долинах, розділених високими гірськими пасмами.

Одним із важливих наслідків такої інтенсивної ерозії поверхні островів став брак рівної землі. Наприклад, острів Кауї має геть порізаний рельєф з невеличкою смужечкою

рівної землі на самому узбережжі. На острові Мауї в центральній його частині лежить вузька рівна смужечка землі, оточена з усіх боків стрімкими горами. На острові Молокі відносно рівною є лише його західна частина. В центрі острова Овагу є досить широка долина, а також кілька невеликих рівних низовин на узбережжі. На острові Гаваї рівної поверхні практично не існує, за винятком невеличкої смужки землі на узбережжі.

Те, що Гаваї містяться серед такого великого океану, суттєво впливає на формування їхнього клімату. Саме з океану налітають вітри та сильні зливи, які розмивають гори на островах. Саме океан пом'якшує тут температуру, в результаті чого найвища зафіксована температура – 31 градус тепла, а найнижча – 13 градусів тепла.

Гонолулу розташовано близько 20-ї широти, тобто у тих самих широтах, що і Мехіко чи Калькутта. Тому тут, як і в цих містах, зміни у тривалості дня протягом року дуже незначні, так само як і кут падіння сонячних променів на землю майже не міняється зі зміною пори року. Внаслідок цього, а також через розташування всередині океану відмінності у температурах в залежності від пори року дуже незначні.

Проте сезонні зміни у кліматі регіону все-таки відбуваються – вони виражаються у кількості опадів. Улітку погода на островах формується переважно під впливом північно-східних пасатів, що дмуть на острови з регіону, де океан порівняно холодний, і тому на Гаваях також прохолодно, дмуть несильні вітри, часом хмарно, тепло, але не гаряче. Взимку пасати припиняють дмухати часом на кілька тижнів і натомість дмуть штормові вітри з півночі і з північного заходу. В цей час на Гонолулу може впасти 43 сантиметри опадів протягом однієї доби. Метеорологічні станції, розташовані на Гаваях, зафіксували навіть рекордну кількість опадів: 28 сантиметрів протягом години та 100 сантиметрів опадів за одну добу, – це вже впритул наближається до світових рекордів.

Завдяки нерівному рельєфу кількість опадів у різних куточках архіпелагу істотно відрізняється. Так, наприклад, на горі Віелеале на острові Кауаї випадає до 1234 сантиметрів опадів на рік, у зв'язку з чим ця місцевість є однією з найвологіших на планеті. А в районі Віаме, також на острові Кауаї, випадає лише 50 сантиметрів опадів на рік, а відстань між цими двома місцевостями – 25 кілометрів. Можна жити у місті Гонолулу на узбережжі океану у напівпосушливій зоні, де випадає менше ніж 50 сантиметрів опадів на рік, або в глибині острова поблизу Палі на кордоні із зоною тропічних лісів, де вже випадає близько 300 сантиметрів опадів протягом року. На відміну від північної частини тихоокеанського узбережжя, найбільша кількість вологи на Гаваях випадає в горах, але не в найвищих місцях, а у проміжку між 600 та 1200 метрів над рівнем моря.

Більшість вулканічних ґрунтів добре вбирають воду. Через це опади просякають поверхню дуже швидко і стікають з похилих поверхонь. Ось чому в регіонах з середньою чи дещо меншою за середню зволоженістю природа має такий самий вигляд, як у посушливій місцевості.

Через таку ізольованість Гавайських островів, порівняно м'який клімат та велику варіативність рельєфу тут сформувався дуже багатий та різноманітний рослинний і тваринний світ. Тут росте кілька тисяч видів рослин, які більше ніде в дикій природі не існують, а також 66 видів винятково гавайських сухоцільних птахів. Цікаво, що поки на островах не з'явилися перші люди, тут не було жодного виду ссавців.

ЗАСЕЛЕННЯ ОСТРОВІВ

Заселення полінезійцями Гавайських островів по праву може вважатися одним з найвідважніших вчинків за всю історію розвитку мореплавства. Цей народ здійснював часті експедиції на відкритих каное по океанських просторах від одного далекого острова чи архіпелагу до іншого. Вважають, що перші переселенці, які з'явилися на Гаваях 1000 років тому, прибули сюди з Маркізьких островів, розташованих за 4000 кілометрів на південний захід. Вони сформували перше дополінезійське населення островів, яке, очевидно, згодом було асимільоване новоприбульцями. Наступна велика хвиля вже полінезійської міграції проходила 500 чи 600 років тому.

На подібний подвиг після цього тривалий час більше ніхто не наважувався, в результаті чого Гаваї кілька століть перебували практично в повній ізоляції від решти світу після цього другого міграційного періоду. Протягом цієї тривалої ізоляції на Гаваях, у цьому справді острівному раю, утворилося суспільство із складною соціальною структурою. Абсолютна влада на островах передавалася спадково правителями островів, які крім того неподільно володіли і всією землею на островах. Коли наприкінці XVIII сторіччя європейці відкрили ці острови, тут у благодатному кліматі проживало вже близько 300 000 чоловік.

Перший європеєць, який з'явився на Гаваях, що їх він охрестив Сандвічевими островами, був капітан Джеймс Кук у 1778 році. І хоча Кука було вбито на березі Великого острова, але новина про відкриття островів швидко поширилася як у Європі, так і у Північній Америці. Досить швидко стало зрозумілим, що острови є найкращою базою серед Тихого океану для перепочинку під час ведення торгових операцій між Північною Америкою та Азією.

В середині 1820-х років і протягом наступних 50 років відбувся розквіт китобійного промислу і острови стали головною базою китобоїв на Тихому океані, місцем, де вони відпочивали та ремонтували свої кораблі. Саме в цей час на островах з'явилися і протестантські місіонери. Як і більшість китобоїв, вони були за походженням з північно-

го сходу Сполучених Штатів Америки. Їхня діяльність мала великий успіх серед населення островів, і протягом десятиліть вони залишалися найбільш впливовою силою в регіоні.

Перші плантації цукрової тростини з'явилися на Гаваях ще у 1837 році, але справжнім виробником цукру острови стали лише в середині сторіччя. На кінець XIX сторіччя Гавайські острови перетворилися у найбільшого в світі експортера цукру з цукрової тростини.

У зв'язку з бурхливим розвитком сільського господарства виникла значна потреба у додатковій робочій силі. Якийсь час з цією метою використовувалося місцеве гавайське населення, проте кількість аборигенів постійно зменшувалася і вони не могли задовольнити зростаючої потреби в робочій силі. Тому у період між 1852-м і 1930-ми роками власники плантацій завезли на острови приблизно 400 000 сільськогосподарських робітників переважно з Азії. У 1852 році місцеве автохтонне населення становило 95 відсотків від загальної кількості мешканців архіпелагу. А вже у 1900 році їх налічувалося менше ніж 15 відсотків, тобто лише трохи більше, ніж 150 000 чоловік, в той час як 75 відсотків населення були азіатського походження.

Після 1930 року основна кількість мігрантів почала прибувати на Гавайські острови вже з території Сполучених Штатів Америки. У 1910 році лише кожний п'ятий житель Гаваїв мав європейське походження. Нині близько 40 відсотків населення штату має азіатське чи частково азіатське походження.

Після відкриття островів європейцями їх населення досить різко зменшилося і на 1876 рік досягло найнижчої точки – 54 000, після чого почало поступово зростати. На початок 1920-х років кількість населення досягла свого колишнього рівня, що існував тут до приходу європейців, а на 1988 рік тут вже мешкало 1,1 мільйона чоловік. Причому нині за темпами зростання кількості населення Гаваї значно випереджають середні показники по Сполучених Штатах, що відбувається не лише за рахунок природного приросту населення, але й за рахунок значної імміграції на острови з інших штатів держави.

Автохтонне населення загалом є на всіх найбільших островах архіпелагу, хоча найбільше його, безперечно, проживає на Великому острові. Після відкриття європейцями основна частина населення островів мешкала на острові Овагу. Місто Гонолулу з його чудовою затокою стало одним з найважливіших портів регіону.

Політична історія Гаваїв різко змінювалася протягом 120 років після того, як вони були відкриті капітаном Куком. Згодом кілька різних королівств, що існували на островах, були ліквідовані наймогутнішим володарем Ка-мега-мега, який правив у період між 1785 та 1795 роками. Діяльність місіонерів поступово зменшувала владу його

наступників, так що протягом XIX сторіччя під тиском політики, запроваджуваної європейцями, вони опинилися у своєрідному владному та політичному вакуумі.

Водночас у регіоні зростав вплив американців, і стало очевидним, що коли Гаваї втратять свою політичну незалежність, то їх анексують Сполучені Штати Америки. В міру того як зростала кількість американських плантаторів на островах, зростало і їхнє незадоволення місцевим урядом. У 1887 році вони примусили короля затвердити виборний уряд, який повністю контролювався плантаторами. Монархію було ліквідовано остаточно у 1893 році, і новий революційний уряд негайно звернувся до уряду США з вимогою анексувати Гавайські острови. Спочатку їм було відмовлено, але у 1898 році Сполучені Штати приєднали Гавайські острови на правах території.

Протягом наступних років Гаваї не робили жодних спроб стати повноправним членом федерації, і тільки після того, як у 1959 році до її складу було на правах штату прийнято Аляску, Гаваї стали на сьогодні останнім, п'ятдесятим, штатом Сполучених Штатів Америки.

ЕКОНОМІКА ГАВАЇВ

Приблизно половина земель на Гаваях належить уряду штату, а не федеральному уряду, який водночас контролює 80 відсотків поверхні штату. У більшості це найменш продуктивні сільськогосподарські землі, хоча основна маса – ліси та різноманітні природні заповідники. Більшість так званих федеральних земель – це заповідники на Великому острові та острові Мауї або землі, що належать військовим базам на островах Овагу та Каголаве.

Сім восьмих усіх приватних земель на Гаваях перебувають у власності 39-и власників, кожен з яких має 2000 чи більше гектарів. Шість власників контролюють понад 40 000 гектарів землі кожний, тоді як загальна площа штату становить 1 040 000 гектарів. Порівняно менші землеволодіння існують на Овагу, проте і тут великі землевласники контролюють понад дві третини всієї землі, що перебуває у приватній власності. Два острови – Лоні та Нігау – практично повністю належать окремому власнику, а на решті островів, за винятком Овагу, якийсь один землевласник контролює до 90 відсотків всієї приватної власності.

Більшість цих великих землеволодінь було створено протягом XIX сторіччя, коли острови експлуатувалися без жодних обмежень. Переважно всі ці землі колись належали королю. Вони потрапили в руки приватних власників – не гавайців – під час політичного розпаду монархії. Після смерті попереднього власника більшість маєтків переходили під управління трестів, а не до прямих спадкоємців. Таким чином було важко змінити вже сформовану систему землеволодіння, що вела до подорожчання землі та концентрації населення на окремих невеликих ділянках.

Спочатку цукор, а згодом і ананаси сприяли процвітанню гавайської економіки, починаючи з 1860-х років. Практично до кінця 1940-х років економіка островів була переважно сільськогосподарською. Протягом останніх десятиріч частка прибутку, одержана від сільськогосподарського виробництва, у загальному бюджеті штату набагато зменшилася, хоча і продовжує залишатися досить значною, проте нині в сільськогосподарському виробництві на Гаваїях зайнятий лише кожний 30-й працівник.

Однак Гаваї і нині залишаються значним виробником цукру у світі, а також щороку вирощують близько 650 000 тонн ананасів на рік, тим самим залишаючись найбільшим на світовому ринку виробником ананасів.

Економічне зростання регіону відбувається в основному за рахунок острова Овагу, де зосереджено понад 80 відсотків промисловості штату. Роль сільського господарства залишається значною лише на решті островів. Так на островах Лоні та Молокі переважно вирощують ананаси, від врожаю яких залежать прибутки більшості населення. Тваринництво та вирощування цукрової тростини є становим хребтом економіки Великого острова, так само як ананаси та цукрова тростина – на островах Мауї та Кауї.

В міру того як сільське господарство втрачало своє провідне становище в економіці Гаваїв, його місце все більше і більше займав федеральний уряд. За останні кілька десятиліть урядові витрати за темпами зростання значно випередили загальне економічне зростання у регіоні і нині становлять близько третини всіх витрат. Найбільше фінансових надходжень економіка штату одержує від військових, яким належить, наприклад, 25 відсотків території острова Овагу, включно й території навколо затоки Перл-Гарбор – однієї з найзручніших природних заток в усьому Тихому океані. На Гаваїях приблизно один робітник з чотирьох нині працює на потреби військових, а власне військові разом із членами їхніх сімей становлять понад 10 відсотків від населення штату. На військове відомство працює і найбільша кількість цивільного населення на островах.

Туристичний бізнес також посідає важливе місце в економіці штату. Щороку Гавайські острови відвідує приблизно 4,5 мільйона туристів із різних куточків світу. Причому цей сектор економіки постійно зростає. Так прибутки від туризму у 1950 році становили всього 4 відсотки від загальних прибутків економіки островів, а нині цей прибуток вже перевищує 30 відсотків.

РІЗНОМАНІТНІСТЬ ДОВКІЛЛЯ АРХІПЕЛАГУ

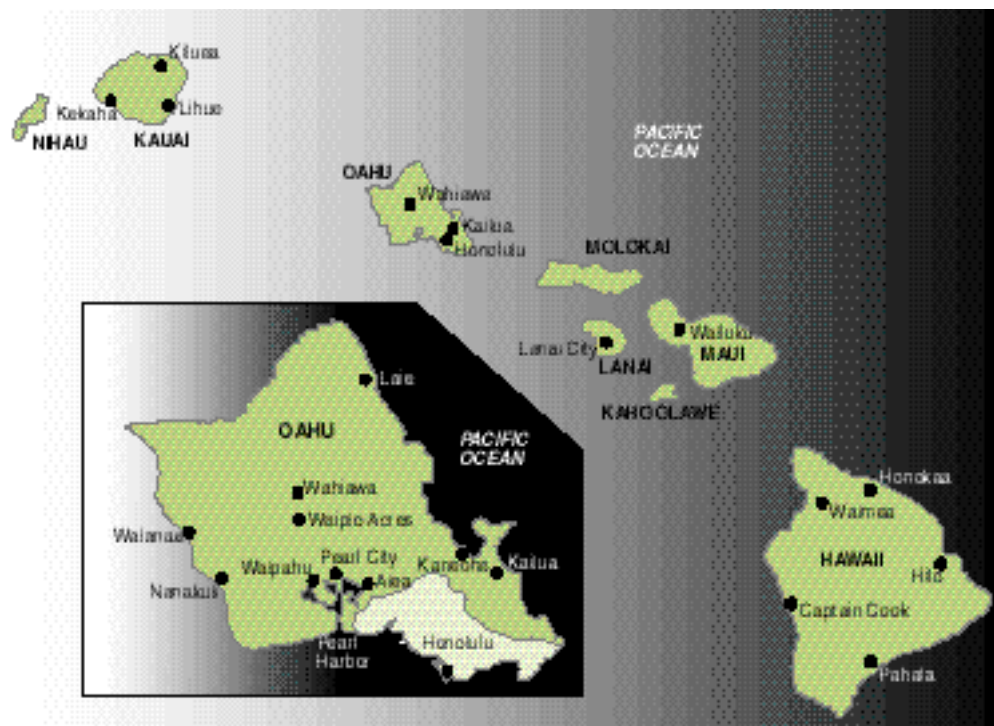
Острови Гавайського архіпелагу належать до однієї держави, вони мають одне геологічне минуле і, зрештою, розташовані досить близько один від одного в цьому велетенському океані, однак кожен з них має свій особливий характер. Овагу – густо заселений та інтенсивно використовуваний острів – загалом нагадує багато інших регіонів сучасної Америки. Острів Гаваї – Великий острів – має порівняно велику площу та значні відстані, тут містяться великі ранчо, високі голі конуси вулканів і величезні простори землі практично без дерев. Над цим островом височить п'ять великих вулканів. Тут найбільше розвинені цукрова промисловість, тваринництво та туристичний бізнес.

Кауї ще інколи називають островом-садком через багату тропічну рослинність, яка вкриває його поверхню. А вона нерівна, бо є там і високі гори, і глибокі каньйони, і стрімкі скелі та водоспади. Кауї надзвичайно популярний серед туристів, бо тут всюди можна побачити мальовничі краєвиди. Сусідній острів Нігау є приватною власністю, його господар – компанія Ранчо Нігау. Більшість з його населення, яке налічує кілька сотень чоловік, – автохтонні гавайці.

Мауї – другий за величиною острів архіпелагу – складається з двох надзвичайно різних в усіх відношеннях частин: рівнинної, де розташовано великі плантаторські господарства, та гірської. Туристські об'єкти, розміщені переважно на західному узбережжі острова, останнім часом інтенсивно розвивалися, тому населення острова Мауї особливо швидко зростало протягом 1970–1980-х років, випереджаючи темпи зростання населення на інших островах. Водночас решта островів так і залишаються малозаселеними і зміни майже не торкаються їх.

Половину острова Молокі займають ранчо, а половину – високі та стрімкі гори. На його північному узбережжі домінує мальовнича стрімка скеля, що має понад 1100 метрів у висоту, тоді як його південне узбережжя – це розлога прибережна рівнина. Цей острів, мабуть, найменш економічно розвинений з усіх островів Гавайського архіпелагу, заселених людьми.

Поверхня над рівнем моря островів Лоні та Каголаве піднята значно вище, ніж на острові Мауї. В результаті обидва цих острови мають сухий клімат. На них немає навіть тимчасових річок. Тому на Лоні лише вирощують ананаси. Військово-морський флот Сполучених Штатів, якому адміністративно підпорядкований острів Каголаве, використовує його для військових маневрів. ■

КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ У 25 НАЙБІЛЬШИХ МІСТАХ США (ДАНІ ЗА 1994 РІК)

1 — Нью-Йорк, Нью-Йорк	7 333 253
2 — Лос-Анджелес, Каліфорнія	3 448 613
3 — Чикаго, Іллінойс	2 731 743
4 — Х'юстон, Техас	1 702 083
5 — Філадельфія, Пенсильванія	1 524 249
6 — Сан-Дієго, Каліфорнія	1 151 977
7 — Фенікс, Арізона	1 048 949
8 — Даллас, Техас	1 022 830
9 — Сан-Антоніо, Техас	998 905
10 — Детройт, Мічиган	992 038
11 — Сан-Хосе, Каліфорнія	816 884
12 — Індіанаполіс, Індіана	752 279
13 — Сан-Франциско, Каліфорнія	734 676
14 — Балтимор, Меріленд	702 979
15 — Джексонвілл, Флорида	665 070
16 — Колумбус, Огайо	635 913
17 — Мілуокі, Вісконсин	617 044
18 — Мемфіс, Теннессі	614 289
19 — Ель-Пасо, Техас	579 307
20 — Вашингтон, Округ Колумбія	567 094
21 — Бостон, Массачусетс	547 725
22 — Сіетл, Вашингтон	520 947
23 — Остін, Техас	514 013
24 — Нешвілл, Теннессі	504 505
25 — Денвер, Колорадо	493 559

СТОЛИЦІ ШТАТІВ

Айдаго – Бойс	Меріленд – Аннаполіс
Айова – Демойн	Міннесота – Сент-Пол
Алабама – Монтгомері	Міссісіпі – Джексон
Аляска – Джуно	Міссурі – Джефферсон-Сіті
Арізона – Фенікс	Мічиган – Лансінг
Арканзас – Літтл Рок	Монтана – Гелена
Вайомінг – Чайєн	Небраска – Лінкольн
Вашингтон – Олімпія	Невада – Карсон-Сіті
Вермонт – Монтпельєр	Нью-Гемпшир – Конкорд
Вірджинія – Річмонд	Нью-Джерсі – Трентон
Вісконсин – Медісон	Нью-Мексико – Санта Фе
Гаваї – Гонолулу	Нью-Йорк – Олбані
Делавар – Довер	Огайо – Колумбус
Джорджія – Атланта	Оклахома – Оклахома-Сіті
Західна Вірджинія – Чарльзтаун	Орегон – Салем
Іллінойс – Спрінгфілд	Пенсильванія – Гаррісбург
Індіана – Індіанаполіс	Південна Дакота – Пієр
Каліфорнія – Сакраменто	Південна Кароліна – Колумбія
Канзас – Топека	Північна Дакота – Бісмарк
Кентукі – Франкфорт	Північна Кароліна – Раллей
Колорадо – Денвер	Род-Айленд – Провіденс
Коннектикут – Гартфорд	Теннессі – Нешвілл
Луїзіана – Батон-Руж	Техас – Остін
Массачусетс – Бостон	Флорида – Таллахассі
Мен – Августа	Юта – Солт Лейк Сіті

Kapma 50-u rumanib

